

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Українське географічне товариство
Пряшівський університет (Словаччина)

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СИСТЕМІ ГЕОГРАФІЧНОЇ, ТУРИЗМОЛОГІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Матеріали

IV Міжнародної науково-практичної конференції,
приуроченої 35-літтю утворення географічного факультету
в Тернопільському національному педагогічному університеті
імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 р.)

Тернопіль, 2025

*Рекомендовано до друку
та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою географічного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(протокол № 10 від 28 травня 2025 р.)*

За загальною редакцією доктора географічних наук,
професора кафедри географії України і туризму, декана географічного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Андрія Кузишина.

Контактна адреса:

Організаційний комітет IV Міжнародної науково-практичної конференції «Міждисциплінарні
інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки»
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
Географічний факультет,
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027,
тел. +38 (0352) 43-61-54, e-mail: geo.tnpu@gmail.com.

Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції приуроченої 35-літтю утворення географічного факультету в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 р.) / за заг. ред. проф. А. Кузишина. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2025. 314 с.

Збірник містить матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки», які присвячені комплексному осмисленню різних аспектів у царині сучасної географічної, туризмологічної та екологічної науки, а також наук про Землю упродовж останніх десятиліть. До збірника увійшли тези доповідей з наступної проблематики: висвітлення історії та персоналій в географії, туризмології, екології та науках про Землю; світовий досвід і європейська практика інтеграції географічних, туризмологічних, екологічних досліджень та досліджень в сфері наук про Землю з фундаментальними науковими напрямками; основні тенденції інтеграційних процесів в еколого-географічних дослідженнях; прикладний та теоретичний аспект суспільно-географічних та природничо-географічних досліджень територіального розвитку; туризмологічні студії в сучасному науковому просторі; актуальні питання в сфері наук про Землю; оптимізація екосистемних послуг річково-басейнових систем на засадах сталого розвитку; освітні і наукові міждисциплінарні візії.

Матеріали конференції можуть бути цікавими та корисними для науковців, викладачів, здобувачів освіти та фахівців-практиків.

Тексти представлено із максимальним збереженням авторської редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

© Колектив авторів, 2025
© ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова організаційного комітету:

Володимир КРАВЕЦЬ, доктор педагогічних наук, професор, Дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, Заслужений працівник освіти України, виконувач обов'язків ректора Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Заступник голови організаційного комітету:

Андрій КУЗИШИН, доктор географічних наук, професор, декан географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Члени організаційного комітету:

Сергій ЗАДВОРНИЙ, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Інна ПОПЛАВСЬКА, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Богдан ПУШКАР, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Богдан ГАВРИШОК, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Ірина БАРНА, кандидат географічних наук, доцент кафедри геоекології та гідрології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Ігор КУЗИК, доктор філософії (PhD) з наук про Землю, викладач кафедри геоекології та гідрології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Секретар організаційного комітету:

Тетяна ДОРОЖОВСЬКА, старший лаборант кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

НАУКОВИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Микола БАРАНОВСЬКИЙ, доктор географічних наук, професор кафедри географії, туризму та спорту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Леонід БИЦЮРА, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри екології та охорони здоров'я Західноукраїнського національного університету;

Володимир БІЛАНЮК, кандидат географічних наук, доцент, декан географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;

Василь БРИЧ, доктор економічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту інноватики, природокористування та інфраструктури Західноукраїнського національного університету;

Ігор ВІТЕНКО, кандидат географічних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної роботи та міжнародного співробітництва Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти;

Ірина ГУДЗЕЛЯК, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія Львівського національного університету імені Івана Франка;

Григорій ДЕНИСИК, доктор географічних наук, професор кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Леся ЗАСТАВЕЦЬКА, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії, та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Сергій ЗАПОТОЦЬКИЙ, доктор географічних наук, професор, декан географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Мирослав ЗАЯЧУК, доктор географічних наук, декан географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Євген ІВАНОВ, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри конструктивної географії і картографії Львівського національного університету імені Івана Франка;

Ігор КАВЕЦЬКИЙ (Kavetskyu Igor, dr hab. prof.), доктор географічних наук, професор інституту просторового управління і соціально-економічної географії, Щецинський університет (Польща);

Ігор КАСІЯНИК, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри географії та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Радослав КЛАМАР (Radoslav Klamár, PhD. doc. RNDr.) доцент кафедри географії Пряшівського університету (Словаччина);

Іван КОВАЛЬЧУК, доктор географічних наук, завідувач кафедри геодезії та картографії Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Анатолій КОРНУС, кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка;

Стефан КОЧО (Štefan Koso, PhD., doc. RNDr.), доцент кафедри географії Пряшівського університету (Словаччина);

Анатолій КОШІЛЬ, кандидат географічних наук, доцент, директор Тернопільської державної сільськогосподарської дослідної станції Інституту сільського господарства Карпатського регіону Національної академії аграрних наук України;

Альфред КРОГМАНН (Alfred Krogmann, PhD., doc. RNDr.), доцент кафедри географії, геоінформатики та регіонального розвитку Університету Костянтина Філософа в Нітрі (Словаччина);

Олександр КУЧАБСЬКИЙ (Aleksander Kuczabski, dr hab. prof.), професор кафедри регіонального розвитку Гданського університету (Польща);

Марія ЛУЩИК, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму Національного університету «Львівська політехніка»;

Ольга ЛЮБИЦЕВА, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Надія МАКСИМЕНКО, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри екологічного моніторингу і заповідної справи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Дар'я МАЛЬЧИКОВА, доктор географічних наук, професор, проректорка з навчальної та науково-педагогічної роботи Херсонського державного університету;

Євгенія МАРУНЯК, доктор географічних наук, член-кореспондент НАН України, директор Інституту географії НАН України;

Костянтин МЕЗЕНЦЕВ, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Михайло МЕЛЬНИЙЧУК, кандидат географічних наук, професор, професор кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Людмила НЕМЕЦЬ, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Ігор ПИЛИПЕНКО, доктор географічних наук, декан географічного факультету Херсонського державного університету;

Катерина СЕГІДА, доктор географічних наук, професор кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Мирослав СИВИЙ, доктор географічних наук, професор, професор кафедри географії, та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Владімір СОЛАР (Vladimír Solár, PhD. doc. RNDr.), завідувач кафедри географії Пряшівського університету (Словаччина);

Валерій РУДЕНКО, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри економічної географії та екологічного менеджменту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Мацей ТАРКОВСЬКИЙ (Maciej Tarkowski, dr), завідувач кафедри регіонального розвитку Гданського університету (Польща);

Любомир ЦАРИК, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри геоекології та гідрології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Сергій ШЕВЧУК, доктор географічних наук, професор, професор кафедри геоматики, землеустрою та планування територій Полтавського державного аграрного університету;

Дмитро ШУШПАНОВ, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу демографічного моделювання та прогнозування, Інститут демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ І СТОРІЙ ТА ПЕРСОНАЛІЙ В ГЕОГРАФІЇ, ТУРИЗМОЛОГІЇ, ЕКОЛОГІЇ ТА НАУКАХ ПРО ЗЕМЛЮ

<i>Андрій КУЗИШИН, Любомир ЦАРИК. ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА ЯК ЦЕНТР ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....</i>	<i>10</i>
<i>Іван ВІСРУ. БУКОВИНА ПІД ВЛАДОЮ РУМУНІЙ: ВІЗІЯ ІОНА НІСТОРА ТА ЇЇ ВТІЛЕННЯ (1918-1940 РОКИ).....</i>	<i>19</i>
<i>Григорій ДЕНИСИК, Богдан ДЕНИСИК. ТЕРМІНОЛОГІЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЛАНДШАФТОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....</i>	<i>22</i>

РОЗДІЛ 2

СВІТОВИЙ ДОСВІД І ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА ІНТЕГРАЦІЇ ГЕОГРАФІЧНИХ, ТУРИЗМОЛОГІЧНИХ, ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ В СФЕРІ НАУК ПРО ЗЕМЛЮ З ФУНДАМЕНТАЛЬНИМИ НАУКОВИМИ НАПРЯМКАМИ

<i>Іван КОВАЛЬЧУК, Тарас ЄВСЮКОВ, Олексій КУЦЕНКО. АЛГОРИТМИ СТВОРЕННЯ 3D МОДЕЛЕЙ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ ТА ЇХ АПРОБАЦІЯ НА ПРИКЛАДАХ ЦІННИХ АРХІТЕКТУРНИХ СПОРУД КИСВА.....</i>	<i>24</i>
<i>Ігор ПИЛИПЕНКО, Дар'я МАЛЬЧИКОВА, Петро ПОДОЛЯК. ВІД ТИПІЗАЦІЇ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ: ІНСТРУМЕНТИ МОРФОЛОГІЧНОГО ТА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПРОСТОРОВИХ СИСТЕМ.....</i>	<i>29</i>

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

<i>Уляна БАЧИНСЬКА, Микола АНДРЕЙВ, Галина БАРАНЧУК, Любов ЯНКОВСЬКА. ХАРАКТЕРИСТИКА НАСАДЖЕННЯ ДУБА ЧЕРВОНОГО В ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ «МЕДОБОРИ».....</i>	<i>32</i>
<i>Олександр ВАСІЛЕВСЬКИЙ. НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІЇ НПП «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ».....</i>	<i>38</i>
<i>Євген ІВАНОВ, Володимир БІЛАНЮК, Олег ГУСАК. ТЕХНОЛОГІЇ РОЗРОБЛЕННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ СИРОВИНИ ТА ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА (НА ПРИКЛАДІ НОВОТРОСТЯНЕЦЬКОГО КАР'ЄРУ ПІСКІВ І ВАПНЯКІВ).....</i>	<i>41</i>
<i>Надія СТЕЦЬКО, Олександр ХИМЕРА. ОСОБЛИВОСТІ РЕКРЕАЦІЙНО- ПІЗНАВАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ.....</i>	<i>47</i>
<i>Руслан ЯВОРІВСЬКИЙ, Ганна ДОЛОПКУЛА, Богдан ГАВРИШОК. ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВИДІВ РОДУ СНІЖНОЯГІДНИК (SYMPHORICARPOS Duhamel) В ОЗЕЛЕНЕННІ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ.....</i>	<i>52</i>

РОЗДІЛ 4

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ТА ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ (ПРИКЛАДНИЙ ТА ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

<i>Олександр БОНДАРЮК. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ.....</i>	<i>58</i>
<i>Юрій ГЕВАК. НАСЛІДКИ ДЕМОГРАФІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ ДЛЯ СТАЛОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....</i>	<i>60</i>

<i>Ірина ГУДЗЕЛЯК. РІВЕНЬ ДЕМОКРАТІЇ У СВІТІ: ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ.....</i>	<i>63</i>
<i>Сергій ГУЛИК, Богдан ЗАБЛОЦЬКИЙ. СУЧАСНА СТРУКТУРА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ С. ЛИЧКІВЦІ ГУСЯТИНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....</i>	<i>66</i>
<i>Оксана ЗАЯЧУК, Мирослав ЗАЯЧУК, Анастасія ЗАЯЧУК. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПАРКОВИХ ЗОН МІСТА ЧЕРНІВЦІ.....</i>	<i>69</i>
<i>Ганна ДОЛОПКУЛА, Богдан ГАВРИШОК, Петро ДЕМ'ЯНЧУК. ОПТИМІЗАЦІЯ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У БЕРЕГІВСЬКОМУ ЛІСГОСПІ....</i>	<i>73</i>
<i>Наталія ЗАБЛОТОВСЬКА, Ірина ЗАБЛОТОВСЬКА. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....</i>	<i>77</i>
<i>Віталій ЗАБЛОТОВСЬКИЙ. ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНІ ПЕРЕВАГИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ, ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ ПУНКТІВ У СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ.....</i>	<i>79</i>
<i>Lesia ZASTAVETSKA, Taras ZASTAVETSKYI, Anna RYBAK. CURRENT FEATURES OF MIGRATION PROCESSES IN EU COUNTRIES.....</i>	<i>81</i>
<i>Іван ЗАХАРЧУК. ПРИЗВИЩЕ, ЯК АНОПОНІМІЧНИЙ ФАКТОР ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....</i>	<i>83</i>
<i>Юрій КИСЕЛЬОВ. ОБҐРУНТУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСНОВИ КАРТ ЗЕМЛЕСВІТІВ.....</i>	<i>86</i>
<i>Назарій КОЛОСІВСЬКИЙ. СФЕРА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ.....</i>	<i>88</i>
<i>Владислав КОНДУРЯН. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕМОГЕОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ТЕРИТОРІЇ ВИЖНИЦЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....</i>	<i>91</i>
<i>Іван КОСТАЩУК, Назарій ЗМІЙОВСЬКИЙ. ЕЛЕКТОРАЛЬНА ПОВЕДІНКА НАСЕЛЕННЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....</i>	<i>93</i>
<i>Катерина КРАВЧЕНКО. ХАРКІВСЬКА АГЛОМЕРАЦІЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....</i>	<i>97</i>
<i>Дмитрій КУКУРУДЗА. ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ НА ПРИКЛАДІ СЛАБОУРБАНІЗОВАНИХ ОБЛАСТЕЙ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ.....</i>	<i>102</i>
<i>Володимир ЛУЦЮК. ВПЛИВ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ НА ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ РЕГІОНІВ.....</i>	<i>107</i>
<i>Надія МАКСИМЕНКО, Ольга ПАРХОМЕНКО. ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ НОРМ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ.....</i>	<i>110</i>
<i>Ярослав МАРИНЯК. КУЛЬТУРНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІНИ ГЕОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ У ХХ–ХХІ СТ. (НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ МІСТ).....</i>	<i>112</i>
<i>Михайло МЕЛЬНІЙЧУК, Валентина СТЕЛЬМАХ, Ірина ЄРКО. ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТА ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ ЛУЦЬКОГО РАЙОНУ....</i>	<i>119</i>
<i>Станіслав МИРОНЮК. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАСЕЛЕННЯ ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ.....</i>	<i>125</i>
<i>Світлана НОВИЦЬКА, Любов ЯНКОВСЬКА. УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ (НА МАТЕРІАЛАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)....</i>	<i>127</i>
<i>Сергій ПУГАЧ. КОМУНІКАЦІЙНІ МЕРЕЖІ ТА РІЛЬ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ У ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....</i>	<i>132</i>
<i>Михайло САЛІЙ. РІЛЬ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ ПОСЕЛЕНЬ У ТРАНСФОРМУВАННІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ СИСТЕМИ РОЗСЕЛЕННЯ.....</i>	<i>136</i>

<i>Катерина СЕГІДА, Олександр ДУМНОВ. РЕГІОНАЛЬНІ РИНКИ ПРАЦІ УКРАЇНИ: (НЕ)СТІКІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	138
<i>Мирослав СИВИЙ. РОЛЬ ТА МІСЦЕ МІНЕРАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У СТРУКТУРІ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ</i>	142
<i>Петро СУХИЙ, Юлія СЕНДЗІК. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ У МІСТІ ЧЕРНІВЦІ</i>	148

РОЗДІЛ 5

ТУРИЗМОЛОГІЧНІ СТУДІЇ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

<i>Жанна БУЧКО. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ</i>	155
<i>Ольга ДАНИЛОВА, Валентина ПІДГІРНА, АНДРІЙ КОСТЕЧКО. СУЧАСНІ ТРЕНДИ СВІТОВОГО ЕКОТУРИСТИЧНОГО РИНКУ</i>	158
<i>Катерина ДУДАРЧУК. ТУРИСТИЧНА ГАЛУЗЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ</i>	161
<i>Марта МАЛЬСЬКА, Юрій ЗІНЬКО, Лідія ДУБІС. ТУРИЗМОЛОГІЯ І РЕКРЕАЛОГІЯ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДИСЦИПЛІНИ: ОСВІТНІ АСПЕКТИ</i>	165
<i>Костянтин НАКОНЕЧНИЙ, Вероніка ГРИЦКУ. МЕТОДОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ</i>	170
<i>Сергій ОСТАПЧУК, Андрій ПРОКОПЧУК. ПРОЄКТУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖКИ «СОКОЛИНІ ГОРИ» ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЗЗ</i>	174
<i>Інна ПОПЛАВСЬКА. ТУРИСТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ</i>	178
<i>Богдан ПУШКАР, Анна ПУШКАР, Зоряна ПУШКАР. ТЕМАТИЧНІ ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ ЗА ІСТОРИЧНИМИ ПОДІЯМИ</i>	182
<i>Іван РУДАКЕВИЧ, Богдан ГАВРИШОК. РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ХРАМИ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ МІСТА ТЕРНОПІЛЬ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	185
<i>Оксана СМІК, Ганна ЄРЕМІЯ, Наталя АНДРУСЯК. ТЕМАТИЧНІ ГОТЕЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТІЙКОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	191
<i>Наталя ФЛІНТА. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОЇ ТУРИСТИЧНОЇ АНІМАЦІЇ В УКРАЇНІ</i>	193
<i>Петро ЦАРИК, Діана МИХАЙЛОВА. СПРИЯТЛИВІСТЬ ЛАНДШАФТНИХ КОМПЛЕКСІВ НПП «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ» ДЛЯ ЦІЛЕЙ РЕКРЕАЦІЇ</i>	198
<i>Олександра ЧУБРЕЙ, Ганна ЄРЕМІЯ, Ростислав ШЕРЕМЕТ. ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ УПРАВЛІННЯ ЕКСКУРСІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ</i>	204

РОЗДІЛ 6

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ РІЧКОВО-БАСЕЙНОВИХ СИСТЕМ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

<i>Любомир ЦАРИК, Володимир ЦАРИК. ПРОБЛЕМА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ОБ'ЄКТІВ У ВОДООХОРОННІЙ ЗОНІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА</i>	207
--	-----

РОЗДІЛ 7

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ В СФЕРІ НАУК ПРО ЗЕМЛЮ

<i>Ігор КУЗИК, Ігор ЧЕБОЛДА. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ВОДОКОРИСТУВАННЯ ВОДОГОСПОДАРСЬКИХ ДІЛЯНОК БАСЕЙНУ РІЧКИ ДНІСТЕР</i>	211
---	-----

<i>Степан ПОП. НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВИЙ РОЗВИТОК ЕНЕРГЕТИКИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОСВОЄННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ.</i>	216
<i>Дмитро ПРОДАНЮК. РОЛЬ ОПЕРАТИВНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ В СИСТЕМІ МОНІТОРИНГУ ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ.</i>	223
<i>Іван РУДАКЕВИЧ, Юлія ЛУКІВ. ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ СКОРИКІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.</i>	228
<i>Анастасія СЕРКІЗ. ЗАЛЕЖНІСТЬ РІВНЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ CO₂ ВІД ІНТЕНСИВНОСТІ РУХУ АВТОТРАНСПОРТУ, ЩІЛЬНОСТІ ЗАБУДОВИ ТА ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРНОПОЛЯ.</i>	234
<i>Наталія ТАРАНОВА, Андрій ВАРЕНИК. ПРОСТОРОВО-ЧАСОВИЙ АНАЛІЗ ЗМІН ЯКОСТІ ПОВІТРЯ ТА ВОДИ В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ ТЕРНОПОЛЯ ЗА ДАНИМИ ДЗЗ (2019-2024 РР.).</i>	236
<i>Павло ФЛІНТА. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В РЕГІОНІ.</i>	247
<i>Ганна ЧЕРНЮК, Ігор КАСІЯНИК, Борис МАТВІЙЧУК. ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРИНЦИПИ КОМПЛЕКСНОГО ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ МАТЕРИКА ЄВРАЗІЇ).</i>	253

РОЗДІЛ 8

ОСВІТНІ І НАУКОВІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ВІЗІЇ

<i>Олег БАЙТЕРЯКОВ, Володимир МИСЬКО. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕНЬ БОНІСТИЧНО-НУМІЗМАТИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ.</i>	258
<i>Ігор ВІТЕНКО, Зоряна МИКОЛІВ. СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.</i>	260
<i>Мирослава ВЛАХ. МІФОГЕОГРАФІЯ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ВІЗІЯ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ.</i>	264
<i>Назарій ЖУКОВ. ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОВІДНИХ ТУРИСТИЧНИХ КРАЇНАХ СВІТУ.</i>	271
<i>Сергій ЗАДВОРНИЙ. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ВІЗІЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ.</i>	275
<i>Іван КАПЛУН, Богдан ЗАБЛОЦЬКИЙ. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ В ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.</i>	278
<i>Степан КУЦЬ. ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ПІДВОЛОЧИСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.</i>	283
<i>Ольга МАМЧУР, Любов КОТИК. ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ГЕОГРАФІЯ)» ОСВІТНЬОГО РІВНЯ «БАКАЛАВР» ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ІННОВАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ У РЕАЛІЗАЦІЇ.</i>	286
<i>Роман СЛИВКА. ВИКЛИКИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ НА ОСТРОВАХ СВІТУ.</i>	293
<i>Сергій УЛІГАНЕЦЬ, Уляна ШИНКАРЕНКО. РОЛЬ УРБОЕКОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ГЕОГРАФІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД.</i>	298
<i>Ганна ЧЕРНЮК, Ольга МАТУЗ, Станіслав ПРИДЕТКЕВИЧ. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ МАТЕРИКІВ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ І ОХОРОНИ ПРИРОДИ.</i>	302
<i>Олексій НЕМЕЦЬ, Наталія ГУСЄВА. ВЗАЄМОДІЯ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ ТА КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.</i>	308

4. Дерусифікація та декомунізація назв: як змінюються українські міста ti-ukraine.org. [https://ti-ukraine.org/research/derusyfikatsiya-ta-de...](https://ti-ukraine.org/research/derusyfikatsiya-ta-de-)
5. Закон України № 314-VIII «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті». Відомості Верховної Ради, 2015, № 25, ст. 190.
6. Закон України № 315-VIII «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років». Відомості Верховної Ради, 2015, № 25, ст.191.
7. Закон України № 316-VIII «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917 – 1991 років». Відомості Верховної Ради, 2015, № 26, ст.218.
8. Закон України № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Відомості Верховної Ради, 2015, № 26, ст. 219.
9. Лабінська Г. Топоніміка : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 274 с.
10. Шаблій О. Суспільна географія: книга четверта. У пошуках істини [Вибрані праці] Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2019. С.63-68.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТА ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ ЛУЦЬКОГО РАЙОНУ

Михайло МЕЛЬНИЙЧУК, Валентина СТЕЛЬМАХ, Ірина ЄРКО

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Луцьк, Україна

Abstract. *The scientific study substantiates and analyzes the transformation of agricultural and forest landscapes of the Lutsk district within its current borders during economic use. A set of measures aimed at reducing the impact and preserving landscapes is proposed.*

Keywords: *transformation, landscape, erosion, deflation.*

Постановка науково-практичної проблеми, актуальність, новизна дослідження. Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Форми впливу людського суспільства на природне середовище різноманітні, але їх можна об'єднати в декілька груп: землеробство, випас худоби, лісове господарство, будівництво, розробка корисних копалин та рекреаційне використання. Деякі з них, як-от будівництво і добування корисних копалин, займають порівняно малі території, але спричиняють значні зміни, часто повністю трансформуючи ландшафт. Інші, зокрема сільське та лісове господарство, змінюють довкілля менш радикально, проте охоплюють значно більші площі. [2].

У роботі вперше детально проаналізовано трансформацію сільськогосподарських та лісових ландшафтів Луцького району в сучасних межах. Досліджено питання ефективнішого використання ландшафтів у народному господарстві та розроблено комплекс заходів для зменшення антропогенного впливу й збереження ландшафтів.

Питання антропогенізації природних зон України частково розглядалися в галузевих науках, зокрема геолого-геоморфологічного (П. А. Тутковський; В. Г. Бондарчук) та геоботанічного (Е. М. Лавренко; І. Х. Удра) напрямків. Серед комплексних досліджень недостатньо оцінена монографія «Нариси про природу і сільське господарство Українського Полісся» - перша спроба вивчення сільськогосподарських ландшафтів окремої природної зони України. Пізніше роль антропогенного чинника у перебудові ландшафтних комплексів розглядалася в працях Ф.М. Мількова, О.М. Маринича, П.Г. Шищенка, І.О. Запольського, Б.М. Лісецького, С.І. Кукурудзи, Г.І. Денисика, О.В. Тімця, В.М. Петліна та ін [6].

Основи теорії глобального антропогенного ландшафтознавства розроблені Ф. М. Мільковим. Його головним завданням є вивчення процесів антропогенізації ландшафтної сфери Землі в цілому та її окремих варіантів. Регіональне антропогенне ландшафтознавство перебуває на стадії становлення й активних наукових пошуків. Воно формується завдяки розвитку регіональних досліджень антропогенних ландшафтів. Суть таких досліджень – у вирішенні трьох основних завдань і пов'язаних з ним проблем:

- визначення районів співвідношення антропогенних та натуральних ландшафтних комплексів шляхом детального вивчення історико-географічних особливостей їх формування.
- аналіз сучасної структури антропогенних ландшафтів регіонів із пов'язаних з їх розвитком антропогенних процесів.
- районування антропогенних ландшафтів, що включає в себе обґрунтування та виділення різних за змістом і рангом їх територіальних структур [6].

Районування антропогенні ландшафти можна за ступенем антропогенізації ландшафтних комплексів, за природними й технологічними впливами на їх формування та за регіональними структурами. Останній критерій є найбільш універсальним й був використаний при загальному районуванні антропогенних ландшафтів України та їх фонових класів – сільськогосподарського та лісового [6].

В Україні регіональні дослідження антропогенних ландшафтів розпочалися наприкінці 70-х років XX ст. групою фізико-географів Чернівецького держуніверситету (Л. І. Воропай). На початку 80-х років були детально досліджені селитебні (Л. І. Воропай, М. М. Куниця) та гірничопромислові ландшафти Поділля (Г. І. Денисик) і Криму (Ю. І. Глущенко). Пізніші детальні дослідження антропогенних ландшафтів Правобережної України виявили недостатнє вивчення впливу зональних чинників на антропогенні ландшафти [4].

Питаннями збереження природних та антропогенних ландшафтів останніми роками займалися В. Д. Василега, Г. І. Денисик, В. М. Петлін, М. Д. Гродзинський, В. М. Воловик, В. М. Гуцуляк, А. В. Гудзевич, І. М. Война, С. С. Придеткевич та інші.

Мета, завдання та методи дослідження. Мета роботи полягає у виявленні та вивченні ландшафтів, перетворених господарською діяльністю, зокрема особливостей їх формування та функціонування, а також розробці заходів для оптимізації антропогенного навантаження на ландшафти Луцького району.

Для досягнення мети були поставлені та частково вирішені наступні завдання: визначити основні форми впливу людини на природні ландшафти; проаналізувати зміни ландшафтів Луцького району при сільськогосподарському та пасовищному використанні території; розробити систему заходів зі зменшення антропогенного навантаження на ландшафти.

Основні методи дослідження: аналітичний, порівняльно-описовий, історичний, узагальнення, статистичний, математичний, картографічний.

Виклад основного матеріалу. Луцький район у сучасних межах утворений 17 липня 2020 року, включає території попередніх адміністративних районів: Луцького, Горохівського, Рожищенського, Ківерцівського та південну частину Маневицького. Район займає площу 5249,1 км². Луцький район розташований в межах північно-західної частини Волинської височини та південно-західної частини Поліської низовини [1]. Він займає крайній південний схід Волинської області. Фізико-географічні умови Луцького району сприяли і сприяють формуванню наступних ландшафтів, представлених на рис. 1.

Рис.1. Карта ландшафтів Луцького району (складена за [1])

Луцький район – аграрний, з сільським господарством як головною галуззю (рис.2). Це підтверджується як статистично (70,2% площі району – землі сільськогосподарського призначення), так і тим, що сільгоспугіддя наявні в усіх видах землекористування, крім земель державного запасу [5].

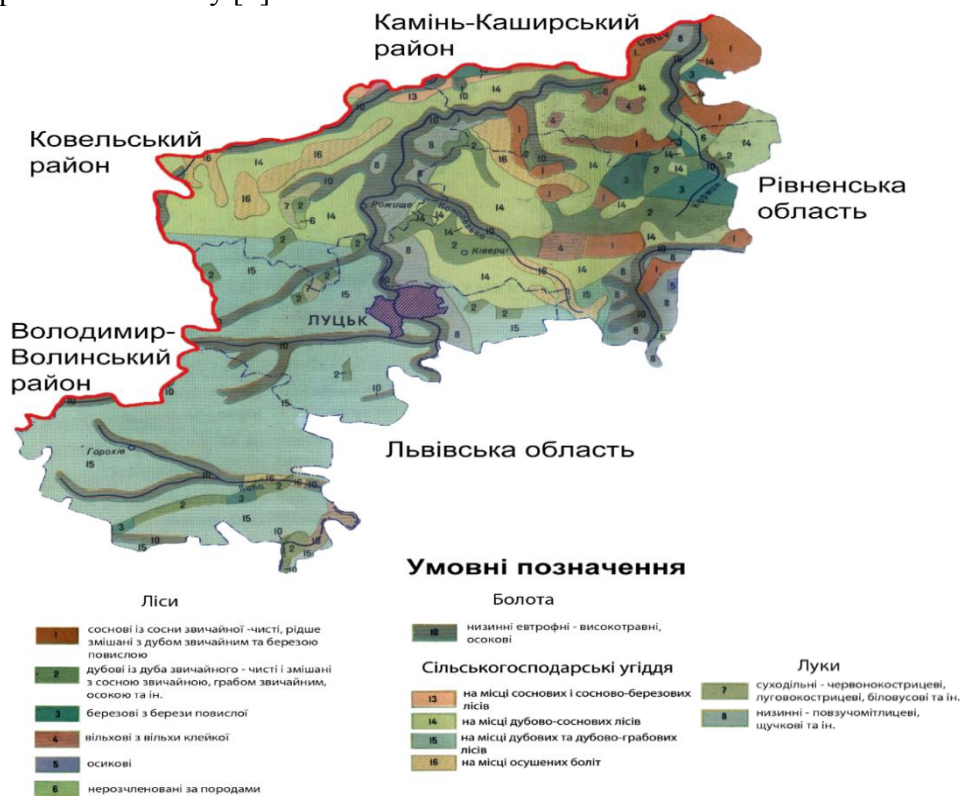

Рис.2. Карта рослинності Луцького району (складена за [1])

Діяльність людини на таких значних площах суттєво змінює природні ландшафти. Найбільший вплив спричиняють розорювання ґрунтів та меліорація, які призводять до ерозійних процесів. У Луцькому районі висока розораність – орні землі становлять 76,9% від загальної площі сільськогосподарських угідь. Тому не дивно, що численні негативні явища пов'язані саме з цим процесом.

Процес обробки ґрунту призводить до посилення мінералізації органічних і гумових залишків, розпилення і втрати поживних речовин. В результаті, втрати гумусу через нераціональне використання земель складають 0,25 – 0,5 т/га в рік, що знижує врожайність у 2-3 рази. В процесі обробки і порушення ґрунтових часточок с/г знаряддями ґрунти перетворюються в суцільну безструктурну масу, що погіршує їх водно-фізичні і повітряно-фізичні властивості. На виснажених землях інтенсивно розвиваються процеси ерозії та дефляції, поширюються бур'яни, знижується врожайність.

Проте збіднення ґрунтів при розорюванні можна контролювати. Раціональна система землеробства з внесенням органічних і мінеральних добрив, періодичним травосіянням та якісною агротехнікою здатна не лише зберегти родючість, але й покращити властивості ґрунтів. Такі культурні ґрунти дають вищі врожаї, ніж цілинні.

У 2020 році на території господарств Луцького району було проведено інвентаризацію порушених земель. В результаті було виявлено й обстежено 546,2 га таких земель. З них 15,3 га вже рекультивовано, а для 43,5 га розроблено проекти рекультивації: 2,4 га під рілля, 6,1 га під сінокіс, 2,3 га під пасовища та 32,7 га під ліс. Важливим заходом покращення якості ґрунтів є вапнування кислих ґрунтів, а також застосування гербіцидів та добрив. Планується провапнувати 37782 га ґрунтів, із них у першу чергу — 5574 га [5].

Іще одним важливим елементом системи землеробства для покращення якості ґрунтів та підвищення врожайності сільгоспкультур є захисне лісорозведення. Враховуючи, що

частина Луцького району знаходиться в зоні Полісся з достатньо високим відсотком захищеності території існуючими лісонасадженнями, схемою передбачається створення лише окремих видів захисних лісонасаджень: лісосмуги навколо господарських дворів, лісосмуги навколо водойм, захисні смуги лісів вздовж автомобільних доріг та суцільне лісонасадження на пісках. Площі земель, відведених під захисні лісові насадження в розрізі угідь, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Площі земель під захисні лісонасадження*

	Найменування угідь і площа в га						
	Всього	В тому числі					
		Рілля	Сіножаті	Пасовища	Пісок	Порушені землі	Госп двори
Лісосмуги навколо госпдворів	30	-	-	-	-	-	30
Лісосмуги навколо водойм	28	-	14	12	4	-	-
Лісосмуги навколо автомобільних доріг	48	-	-	-	-	48	-
Лісонасадження на пісках	264	-	-	-	248	16	-
Всього	370	-	14	12	252	64	30

*укладено авторами за даними Луцького управління сільського господарства за 2022 р.

Знеліснення, суцільне розорювання, безструктурність і розпиленість ґрунтів, зруйнованих важкими машинами, сприяють розвитку ерозії. Луцький район належить до ерозійнонебезпечних територій, адже в колишніх Луцькому та Горохівському районах таких земель було багато. Небезпека ерозії зросла також за рахунок поліських районів, де свого часу проводилась осушувальна меліорація.

В боротьбі за створення достатку продовольчих товарів для населення і сировини для промисловості, велике значення має правильне використання земельного фонду, зокрема зрошених і осушених земель. Оскільки на території району знаходяться болота (колишні Ківерцівський, Маневийський та Рожищенський райони — 1826 га) та перезволожені землі, їх осушення й освоєння стало першочерговим завданням. Осушення боліт дозволило розширити площі під кормові угіддя, вирощування картоплі, овочів, зернових і технічних культур. З боліт було взято багато торфу для використання як добрива, особливо у складі компостів. Осушування здійснювалось завдяки функціонуванню меліоративних систем [7]. Звичайно, позитивна роль осушення незаперечна, але в гонитві за його перевагами було забуто про важливий аспект – взаємозв'язок компонентів навколишнього середовища, його цілісність.

На даний час осушувальні меліорації за широтою впливу на природні комплекси виходять з місцевого на регіональний рівень. У процесі осушення змінюються водно-фізичні властивості ґрунтів: зі зниженням ґрунтових вод і відводом гравітаційної води зменшується повна вологоємність торфовищ і мінеральних ґрунтів, знижується об'ємна вологість верхніх шарів ґрунту, збільшується коефіцієнт фільтрації. Як наслідок, створюються сприятливі умови для розвитку дефляційних процесів. Дослідженнями на меліоративних землях Волинського Полісся встановлено значний вплив дефляції на ці території – постійна дія вітру руйнує генетичний профіль ґрунту, формуючи деформовані профілі, які відрізняються від вихідного стану.

У мінеральних ґрунтах через сорбуючу дію вітру збільшується вміст піщаної фракції, втрачається переважно пиловата фракція. Кількість кремнезему в одному горизонті зростає зі збільшенням ступеня еродованості. В орному горизонті сильно еродованих ґрунтів зменшується CaO , MgO , K_2O . З усіх агрохімічних показників найстійкіший взаємозв'язок спостерігається між ступенем еродованості ґрунтів і вмістом гумусу: зі збільшенням ступеня еродованості кількість гумусу зменшується, досягаючи мінімуму у сильно еродованих ґрунтах. Органогенні ґрунти під впливом сільськогосподарського використання поступово втрачають гумінові кислоти, що призводить до руйнування структурних агрегатів. Під дією

дефляції зменшується потужність торфу, зростає ступінь розкладання і збільшується зольність. У торфово-болотних ґрунтах швидко зростає вміст кремнезему, збільшується кількість CaO, MgO, FeO, Al₂O₃; зменшується вміст загального азоту і P₂O₅ [5; 7].

Таким чином, під дією дефляції відбуваються глибокі зміни як мінеральних, так і органогенних ґрунтів, що погіршує їх агровиробничі властивості. Використовувати такі ґрунти в сільському господарстві слід з обов'язковим застосуванням ґрунтозахисних заходів, які призупиняють дефляцію і відновлюють родючість еродованих земель [7].

Значних змін на теренах Луцького району зазнали й лісові ландшафти. Район багатий на ліси, його лісистість становить 33,6% [8], що визначає значення лісового господарства в економіці району. Загальна площа лісів станом на 01.01.2022 року становить 30352 га. Ліси району представлені окремими урочищами і зосереджені переважно в північній частині району (рис.3).

Рис.3. Карта лісів Луцького району (складена за [1])

Як відомо, вплив лісу на оточуюче середовище величезний. Ліс пом'якшує коливання температури повітря, створює більш сприятливий температурний режим в ґрунтах, покращує їх фізичні й хімічні властивості, збільшує відносну вологість повітря, зменшує швидкість вітру та збагачує повітря киснем. Водночас ліс є важливою сировиною для народного господарства, і втручання людини у природний розвиток лісових ландшафтів суттєво їх змінює. На формування антропогенних лісових ландшафтів значно впливають способи лісокористування і форми ведення лісового господарства, особливо способи рубок.

При суцільних рубках протягом одного року видаляється весь деревостан на лісосіках певної ширини або на великій площі без обмеження ширини. Умовно-суцільні рубки відрізняються тим, що на корені залишається маломір і дрібнолистяні породи. При поступових рубках деревостан вирубується в кілька прийомів за 20-40 років, поєднуючись із лісовідновленням. Вибіркові рубки передбачають вирубування лише частини дерев. До доглядових заходів належать також санітарні рубки, спрямовані на оздоровлення насаджень шляхом видалення хворих і пошкоджених дерев [9].

Лісорозробки викликають сильні порушення в біологічному кругообігу і в ґрунтах. При вирубці лісу і розорюванні різко збільшується освітленість (80-90 разів), підвищуються суми активних температур, різко зростають добові амплітуди температур повітря і ґрунту, знижується відносна вологість повітря і т.д. При рубках з ґрунту видаляється величезна кількість азоту, фосфору, калію та інших поживних речовин. Відновити порушений баланс живлення в ґрунті лише за рахунок біологічної акумуляції без активних господарських заходів неможливо.

Важливими факторами, що впливають на рівень ґрунтової родючості в лісі, є лісова підстилка, дернина й органічна речовина ґрунтових горизонтів, їх потужність, співвідношення та

властивості. Лісова підстилка, особливо дрібнолистяних лісів, є джерелом поживних речовин, насамперед азоту, і сприяє покращенню водно-фізичних властивостей ґрунту. При суцільному розкорчовуванні відбувається видалення не тільки шару лісової підстилки, але й дернини. До знищення лісової підстилки призводить також лісові пожежі та урагани.

Безсистемна вирубка лісу призводить і до різкого скорочення тваринного світу, створюються сприятливі умови для розмноження комах-шкідників, тобто, для захворювання лісу.

Суцільні рубки призводять до виникнення одновікових одновидових деревостанів – лісових монокультур. В таких насадженнях часто відсутній чагарник, ґрунт осушується, на пересіченому рельєфі розвивається ерозія. Ще більш несприятлива ситуація виникає при умовно-суцільних рубках, які фактично є порушенням правил експлуатації лісових ресурсів: на лісосіці залишається значна частина дрібних дерев, а іноді крупних із технічними вадами (сучковаті, загнілі, викривлені). Дерев, що залишилися, через рік-два після рубки сильно змінюються через різку зміну умов приростання. Наприклад, ялина, не витримуючи сильного освітлення, всихає і на сирих ґрунтах вивалюється з коренем. Утворюються завали із сухих дерев, що слугують житлом для шкідників. Вирубка переходить в антисанітарний стан.

Отже, сучасні процеси в лісових ландшафтах, що відбуваються під впливом антропогенного чинника, найбільш повно характеризуються зміною деревних порід (хвойних – дрібнолистяними), що знижує екологічну цінність лісу. Основною причиною зміни порід є зміна лісорослинних умов, які стають несприятливими для хвойних.

Основними заходами збереження сільськогосподарських ландшафтів є захисна система обробітку ґрунту, в основі якої – безполицевий обробіток з метою залишення стерні на поверхні. У цій системі раз у 4-5 років поле обробляється глибокорозпушувачем без застосування полицевих плугів, після чого на поверхні залишається до 80% стерні. Наступні 3-4 роки замість оранки поле обробляють культиватором на глибину 10-12 см, залишаючи до 70% стерні на поверхні [2]. Передпосівний обробіток проводиться тим же культиватором на глибину 8-10 см або голчатою бороною. Сівба по полю, покритому стернею, проводиться спеціальними зернопресовими сівалками в напрямку з півночі на південь, тобто, впоперек напрямку напучуючи вітрів.

Важливим у збереженні сільськогосподарських ландшафтів є заходи боротьби з ерозією та дефляцією. На еродованих та ерозійнонебезпечних ґрунтах корисними є коткування і повторні посіви. Повторні посіви, крім захисту ґрунту від вітру в весняний або осінній період, є додатковим резервом збільшення кормів. Коткування рекомендується проводити до посіву на всій площі орних земель [5].

Широкомасштабні меліоративні роботи порушили також стійку рівновагу водойм, що призвело до активізації ерозії. Проте меліорація залишається важливим аспектом ведення сільського господарства за умови її науково обґрунтованого і територіально доцільного проведення. У Луцькому районі значну увагу приділяють реконструкції осушувальних систем. У зв'язку із змінами лісових ландшафтів, основними завданнями ведення лісового господарства на території лісгоспів Луцького району разом з вирощуванням і використанням насаджень для задоволення потреб народного господарства і населення в деревині і інших продуктах лісу, є підвищення санітарно-гігієнічних і естетичних функцій лісу, є поселення водоохоронної і ґрунтозахисної ролі, покращення кліматичних умов [8; 9].

Розміри рубок головного користування і лісовідновлювальних рубок повинні регламентуватись розрахунковою лісосікою за принципами збереження лісів 1 групи і врівноваження приросту, рубки і відновлення в лісах 2 групи. Для підвищення господарської цінності лісів, зменшення відпаду і всихання дерев, підвищення продуктивності насаджень необхідно збільшити площу під рубками догляду і санітарними рубками.

Поряд з лісовикористанням на території району проводиться і лісовідновлення. Поряд з лісовикористанням на території району проводиться й лісовідновлення. Існує два методи створення лісу – природне відновлення і штучне лісорозведення [8; 9]. Природне відновлення, хоч і є порівняно дешевшим методом, не може дати високих результатів, адже відновлення в умовах району не завжди відбувається бажаними для господарства породами і

не завжди виходять високопродуктивні насадження. Тому на території держлісфонду відновлення лісів слід здійснювати штучним шляхом [8; 9].

Обсяги лісокультурних заходів залежать від розміру головного користування, наявності в лісовому фонді непокритих лісом площ, масштабів меліоративних робіт та інших факторів. Основними найбільш доцільними породами є сосна звичайна і дуб звичайний.

На перспективу повинно набути більшого розвитку побічне користування лісом: заготівля насіння сосни, жолудів, березового соку, грибів, ягід і лікарських рослин. Зростатиме також виробництво продукції тваринництва (сіна).

Крім цього, передбачаються такі заходи щодо покращення ведення лісового господарства: проведення ґрунтово-лісопатологічного обстеження держлісфонду району з картографуванням ґрунтів і типів лісу; захист лісу від ентомо- і фітошкідників; реконструкція малоцінних насаджень, введення технічно-цінних порід; покращення сіножатей (розчистка чагарників, меліоративні роботи), підсів трав; охорона лісу від пожеж і самовільних рубок [8; 9].

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Проведені дослідження дозволяють зробити висновки, що господарська діяльність на теренах Луцького району має значний вплив на сільськогосподарські та лісові ландшафти, і лише дотримання правильних умов господарювання дасть можливість зберегти ці ландшафти.

Для повного вивчення трансформаційних процесів у ландшафтах району потрібно продовжити дослідження змін ландшафтів при пасовищному використанні території та впливу господарської діяльності на стан річок і водоймищ, прокладанні доріг, сільській та міській забудові. Таке комплексне вивчення дасть можливість визначити інтегрований показник антропогенного навантаження на ландшафти району та розробити систему заходів з їх раціонального використання та збереження.

Список використаних джерел:

1. Атлас Волинської області. Москва, 1991. 42 с.
2. Бойко Т. О., Бойко П. М., Плугатар Ю. В. Екологічне лісознавство. Херсон : Олді+, 2019. 268 с.
3. Гуцуляк В. М. Ландшафтознавство: Теорія практика : навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2008. 168 с.
4. Гродзинський М. Д. Ландшафтна екологія : навч. підруч. Київ : Знання, 2014. 550 с.
5. Ґрунти Волинської області : монографія / за ред. М. Й. Шевчука, М. І. Зінчука, П. Й. Зінчука. 2-ге вид., перероб. і допов. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 144 с.
6. Денисик Г. І. Нариси з антропогенного ландшафтознавства : навч. посіб. Вінниця : Гіпаніс, 2001. 172 с.
7. Дроздик Е. О. Динаміка агрохімічних властивостей меліорованих ґрунтів Волинського Полісся під дією вітрової ерозії. Україна та глобальні процеси: геогр. вимір: зб. наук. пр.: у 3 т. Київ; Луцьк: Вежа, 2000. Т. 2. 309 с.
8. Ковальчук І. П., Юровчик В. Г. Конструктивна географія лісів і лісового господарства Волинської області: монографія. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2010. 204 с.
9. Стельмах В. Ю., Мельничук М. М. Лісові ландшафти Рівненської області: конструктивно-географічний аналіз та геоекологічні засади оптимізації : монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 200 с.
10. Петлін В. М. Конструктивне ландшафтознавство. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 357 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАСЕЛЕННЯ ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ

Станіслав МИРОНЮК

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна

Abstract. *The features of the definition of the concept of "intellectual potential" as a socio-geographic category are considered. Scientific works are analyzed with the aim of a comprehensive understanding of this concept as an important identifier of the economic and social development of individual territorial communities or districts, regions in the conditions of decentralization and war. The place of intellectual potential in maintaining economic and social security as components of national security in modern conditions is determined.*

Key words: *intellectual potential, education, war, decentralization, territorial community.*

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СИСТЕМІ ГЕОГРАФІЧНОЇ, ТУРИЗМОЛОГІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Матеріали

IV Міжнародної науково-практичної конференції,
приуроченої 35-літтю утворення географічного факультету
в Тернопільському національному педагогічному університеті
імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 р.)

Підписано до друку 28.05.2025.

Формат 60x 84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.

Умов.-друк. арк. 35,81. Обл.-вид. арк. 26,18

Тираж 300 примірників. Замовлення № 07/25/2-1.

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю. В.

м. Тернопіль, вул. 15 Квітня, 2Д/10

тел. (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*